

ANA TEMA¹

Terörizm

İzleme Tedbirleri²

(Son Güncelleme Tarihi: 31.08.2024)

Giriş

İzleme tedbirleri ve özellikle terörle mücadelenin özünde yer alan gizli izleme tedbirleri, Sözleşme'nin 8. maddesi açısından bir sorun teşkil edebilmektedir. 8. maddenin birinci fıkrasında, “özel hayata ve aile hayatına”, “konuta” ve “yazışmaya” saygı ilkesi belirtilmektedir. Bu maddenin ikinci fıkrası, Devletler için, özellikle ulusal güvenliğin ve kamu düzeninin korunması yararına bu hakkı sınırlandırma imkânını öngörmektedir. Mahkeme, bir başvuranın mağdur sıfatını ileri sürüp süremeyeceğini belirlemesinin (izlemenin gizli kalması halinde sorunlu olabilecek durum) ardından, başvuruların haklarına yönelik bir müdahalenin bulunup bulunmadığını, bu müdahalenin kanun ile öngörülüp öngörülmediğini ve müdahalenin meşru bir menfaati korumak için demokratik bir toplumda gerekli olup olmadığını incelerken, üç aşamalı bir kriteri uygulamaktadır.

Ön Sorun: Mağdur Sıfatı

- Mahkemenin, birçok durumda gizli olarak yürütülen izleme tedbirleri bağlamında incelemesi gereken birinci konu, bir başvuranın mağdur sıfatına sahip olup olmadığı, yani 8. maddeye ilişkin iddia edilen ihlal nedeniyle doğrudan veya dolaylı olarak zarara maruz kalıp kalmadığı hususudur.
- Mahkeme, mağdur sıfatını tespit etmek için, ilgili kişinin gizli izleme tedbirlerine imkân veren mevzuatın kapsamına girip girmediğini ve ulusal düzeyde mevcut hukuk yollarının bulunup bulunmadığını incelemektedir. Ulusal hukuk düzeninin etkili bir başvuru yolu sunmaması halinde, bir izleme tehdidi, -fiili veya potansiyel- bütün kullanıcılar açısından 8. madde ile güvence altına alınan haklara yönelik doğrudan bir müdahale teşkil etmektedir. Bu türden bir durumda ilgili kişinin, hakkında gizli izleme tedbirlerinin uygulanması yönünde bir riskin varlığını tespit etmesi gerekmemektedir. Buna karşın, ulusal hukuk düzeninin etkili başvuru yollarını içermesi halinde, genel suistimal şüphelerinin haklı gösterilmesi daha zor olmaktadır. Bu durumda ilgili sadece, kişisel durumu sebebiyle bu türden tedbirlere muhtemelen maruz kalabileceğini gösterebilmesi halinde, yalnızca gizli tedbirlerin varlığının ya da söz konusu tedbirlere imkân veren bir mevzuatın yol açtığı bir ihlalden dolayı mağdur olduğunu ileri sürebilmektedir (*Roman Zakharov/Rusya* [BD], 2015, § 171; ayrıca bk. *Ekimdzhev ve diğerleri/Bulgaristan*, 2022, §§ 263-277 ve *Pietrzak ve Bychawska-Siniarska ve diğerleri/Polonya*, 2024, §§ 140-146).

¹ Bu belge Yazı İşleri Müdürlüğü tarafından hazırlanmış olup Mahkeme açısından bağlayıcı değildir. Bu tercüme, Avrupa Konseyi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin onayı ile yayımlanmıştır ve sadece **Türkiye Cumhuriyeti Adalet Bakanlığı, İnsan Hakları Dairesi Başkanlığının** sorumluluğu altındadır.

² Bu belgede belirtilen karar ve hükümlerin tamamı, terör davalarıyla ilgili değildir. Bununla birlikte, bunların tümü, özellikle terörizm bağlamında ilgili olan, hukuki ilke ve gerekçeleri içermektedir.

- Toplu dinleme rejimleri bağlamında yukarıda belirtilen kriterler uygulanırken, mağdur sıfatı, başvuranın kişisel durumu nedeniyle bu türden bir riske maruz kaldığını kanıtlaması gerekmeksizin ve bazı sınırlamaların toplu dinleme tedbirlerinden etkilendiklerini düşünen kişilere sunulan iç hukuk yolları hakkında uygulanması halinde, yalnızca iletişimlerin ve bunlara ilişkin verilerin dinlenmesi ve incelenmesi olanağının varlığıyla tespit edilebilmektedir. Dolayısıyla bu türden koşullarda, ilgili mevzuatın *soyut olarak (in abstracto)* incelenmesi haklı gösterilebilmektedir (*Centrum för rättsvisa/İsveç* [BD], 2021, §§ 168-177).

Müdahale

- Bireysel İzleme Tedbirleri:
 - Telefon iletişimlerinin dinlenmesi ve kaydedilmesi; kaydedilen bilgilerin daha sonra kullanılması pek önem arz etmemektedir (*Amann/İsviçre* [BD], 2000, §§ 45 ve 69).
 - Başvuranın bilgisi olmadan, telefon, elektronik posta ve İnternet kullanımına ilişkin kişisel bilgilerin toplanması ve saklanması (*Copland/Birleşik Krallık*, 2007, §§ 43-44).
 - Bir çalışanın elektronik postasının (Yahoo) özel hukuka tabi olan, ticari bir şirket tarafından izlenmesinin, bir kamu makamının ilgili kişinin hakkını kullanmasına yönelik bir “müdahale” olarak değerlendirilememesine rağmen, ulusal makamlar, başvuranın 8. madde kapsamındaki haklarını koruma yönünde pozitif bir yükümlülüğe sahiptirler (*Bărbulescu/Romanya* [BD], 2017, §§ 112 ve 114). Ayrıca bk. *López Ribalda ve diğerleri/İspanya* [BD], 2019, §§ 109-111, bu dava iş yerlerindeki görüntülü izlemeyle ilgilidir.
 - Başvuranın hüccesine ve ceza infaz kurumunun ziyaret alanına yerleştirilen görüntü ve ses kayıt cihazlarının kullanılması (*Allan/Birleşik Krallık*, 2002, §§ 35-36 ve *Gorlov ve diğerleri/Rusya*, 2019, § 84).
 - Ceza infaz kurumunun ziyaret alanında yapılan konuşmaların dinlenmesine yönelik bir sistemin kurulması (*Wisse/Fransa*, 2005, §§ 29-30).
 - İki kişi arasında yapılan telefon konuşmalarının listesi (*Heglas/Çek Cumhuriyeti*, 2007, §§ 60-61).
 - Başvuranların arabasının GPS ile izlenmesi (*Uzun/Almanya*, 2010, §§ 43-48).
 - Parmak izleri ve DNA örnekleri (*S. ve Marper/Birleşik Krallık* [BD], 2008, §§ 77-86).
 - Bilgisayar verilerinin ve elektronik postaların aranması ve bunlara el konulması (*Sérvulo & Asociados – Sociedade de Advogados, RL ve diğerleri/Portekiz*, 2015, § 92).
- Yalnızca cep telefonu iletişimlerinin gizli olarak izlenmesine imkân veren bir mevzuatın varlığı (*Roman Zakharov/Rusya* [BD], 2015, § 179; *Ekimdzhiyev ve diğerleri/Bulgaristan*, 2022, §§ 263-277).
- Toplu Dinleme Rejimleri:
 - Hedeflenen dinlemeden farklı olarak, toplu dinleme genel olarak, uluslararası iletişimlerle ilgilidir ve özellikle dış istihbarat kapsamında bilgilerin toplanmasını ve bilinen veya bilinmeyen aktörlerden gelen (özellikle uluslararası terörizmle bağlantılı olan) yeni tehditlerin tespit edilmesini sağlamaktadır. Genel olarak, toplu dinleme rejimleri her şeyden önce, toplu verilerin dinlenmesi ve başlangıçta saklanması, ardından saklanan veriler için özel seçicilerin uygulanması, seçilen verilerin analistler tarafından incelenmesi ve son olarak, verilerin üçüncü kişilerle paylaşılması da dâhil olmak üzere, “nihai ürünün” saklanması ve kullanılması ile nitelendirilen rejimler olarak ifade edilebilmektedir. Sözleşme’nin 8. maddesi, bu aşamaların her biri için uygulanmakta ve 8. madde kapsamında kişilerin haklarına yönelik müdahalenin derecesi, toplu dinleme sürecinin ilerlemesiyle artmaktadır (*Centrum för rättsvisa/İsveç* [BD], 2021, §§ 239-245; *Big Brother Watch ve diğerleri/Birleşik Krallık* [BD], 2021, §§ 325-331).
 - Ayrıca bir toplu dinleme rejimi, 10. madde kapsamında gizli gazetecilik unsurları üzerinde, bir gazetecinin evi veya iş yerinde yapılan bir aramadan kaynaklanabilecek sonuçlara benzer

sonuçlar yaratabilmektedir (*Big Brother Watch ve diğerleri/Birleşik Krallık* [BD], 2021, § 448).

- Yabancı istihbarat servislerinden bilgi alınması durumunda, 8. maddede belirtilen haklara yönelik müdahale, yabancı istihbarat servislerinin tam denetimi altında gerçekleştirilmesi ve dolayısıyla, muhatap Devletin yargılama yetkisinin kapsamına girmemesi halinde, yalnızca dinlemeden kaynaklanmamakta, ancak daha ziyade dinleme tutanakları başlangıçta talep edilmesi ve daha sonra alınması, ardından muhatap Devletin istihbarat servisleri tarafından saklanması, incelenmesi ve kullanılmasından kaynaklanmaktadır (*Big Brother Watch ve diğerleri/Birleşik Krallık* [BD], 2021, §§ 495-496).

Kanun ile Öngörülme ve Demokratik Bir Toplumda Meşru Bir Menfaatin Korunması İçin Gerekli Olma

- Gizli izlemeye imkân veren mevzuata Mahkeme önünde itiraz edildiğini belirtilen davalarda, müdahalenin yasaya uygunluğu sorunu, “gereklilik” kriterinin yerine getirilip getirilmediğiyle yakından bağlantılıdır ve bu nedenle, Mahkeme tedbirin “kanun tarafından öngörülmesi” ve “gerekli” olması gerektiğini belirten kriterleri birlikte incelemelidir (*Roman Zakharov/Rusya* [BD], 2015, § 236). Mahkeme, sırasıyla şunları değerlendirecektir:
 - İç hukukun erişilebilirliği,*
 - Gizli izleme tedbirlerinin kapsamı,*
 - Gizli izleme tedbirlerinin süresi,*
 - Dinlenen verilerin saklanması, istişare edilmesi, incelenmesi, kullanılması, iletilmesi ve imha edilmesi için izlenecek prosedürler,*
 - Dinlemelere izin verilmesine ilişkin prosedürler,*
 - Gizli izleme tedbirlerinin uygulanmasına ilişkin denetim,*
 - İletişimin dinlenmesine ilişkin bildirim ve mevcut hukuk yolları.*
- Özel hayata saygı hakkına yönelik bir müdahaleyi haklı gösterebilecek meşru menfaatler, 8. maddenin ikinci fıkrasında ayrıntılı bir şekilde sıralanmaktadır. Terörle mücadele her zaman, Mahkeme tarafından bu hüküm anlamında meşru bir amaç olarak değerlendirilmekte, zira bu mücadele, ulusal güvenliğin savunulması ve kamu düzeninin korunması kapsamında gerçekleştirilmektedir (örnek olarak bk. *Klass ve diğerleri/Almanya*, 1978, § 48 ve *Uzun/Almanya*, 2010, § 80).
- Gizli izlemeye izin veren ulusal mahkemeler, bir başvuran hakkında “makul bir şüphenin” bulunup bulunmadığını tespit etmeli ve “demokratik bir toplumda gerekli olma” ve “orantılılık” kriterlerini uygulamalıdır. Ayrıca, geçerli bir neden bulunmaksızın, başvurana izlemeye ilişkin izinlerin bildirilmemesi, başvurunu, tedbirin yasaya uygunluğunun ve “demokratik bir toplumda gerekliliğinin” bağımsız bir mahkeme tarafından incelenmesini sağlama olanağından yoksun bırakabilecektir (*Zubkov ve diğerleri /Rusya*, 2017, § 132).
- Toplu dinleme rejimlerine ilişkin suistimal riskini ve gizlilik içinde hareket etmeye ilişkin meşru ihtiyacı dikkate alarak Mahkeme, bu türden rejimlerin 8. maddenin gerekliliklerine uygun olması için “uçtan uca” güvencelerin bulunması gerekliliğini vurgulamıştır. Bu durum, ulusal düzeyde, alınan tedbirlerin gerekliliği ve orantılılığının, söz konusu sürecin her aşamasında değerlendirilmesi, toplu dinleme faaliyetlerinin başından beri -operasyonun amacı ve kapsamının tanımlanmasından itibaren- bağımsız bir makamın iznine tabi olması ve operasyonların *sonradan (a posteriori)* gerçekleştirilen bağımsız bir denetim ve incelemeye tabi tutulması gerektiği anlamına gelmektedir. Her ne kadar *adli* izin, keyfiliğe karşı önemli bir güvence teşkil etse de, toplu dinlemeye izin veren organın yürütme erkinden bağımsız olması koşuluyla, zorunlu bir gereklilik olmamaktadır (*Centrum för rättvisa/İsveç* [BD], 2021, §§ 263-265; *Big Brother Watch ve diğerleri/Birleşik Krallık* [BD], 2021, §§ 349-351).

- Özellikle, toplu dinleme bağlamında “kanun tarafından öngörülen” ve “gerekli” görülen bir müdahaleye ilişkin kriterleri değerlendirmek için Mahkeme, ulusal yasal çerçevenin şu güvenceleri açıkça tanımlayıp tanımlamadığını inceleyecektir (*Centrum för rättvisa/İsveç* [BD], 2021, § 275; *Big Brother Watch ve diğerleri/Birleşik Krallık* [BD], 2021, § 361):
 - Toplu dinlemeye izin verilebilmesini sağlayan gerekçeler;
 - Bir kişinin iletişimlerinin dinlenebilmesini sağlayan koşullar;
 - İzin verilmesine ilişkin prosedür;
 - Dinleme tutanaklarının seçilmesi, incelenmesi ve kullanılması için izlenecek prosedürler;
 - Bu tutanakların diğer taraflara bildirilmesi için alınması gereken tedbirler;
 - Dinleme tutanaklarının dinlenme ve saklanma süresine ilişkin sınırlamalar ve bu tutanakların silinmesi veya imha edilmesini gerektiren durumlar;
 - Yukarıda belirtilen güvencele uyulmasının bağımsız bir makam tarafından denetlenmesine ilişkin prosedür ve koşullar ve güvencele uyulmaması durumunda bu makamın yetkileri;
 - Güvencele uyulması konusunda sonradan (a posteriori) bağımsız bir denetimin yapılmasıyla ilgili prosedürler ve güvencele uyulmaması durumlarını ele almak için yetkili organa verilen yetkiler.
- İletişim hizmet sağlayıcıları tarafından iletişim verilerinin genel olarak saklanması ve yetkili makamların bireysel durumlarda bu verilere erişimi, *bu davaya uygulanabildiği ölçüde (mutatis mutandis)*, gizli izlemeyle aynı güvencele tabi olmalıdır (*Ekimdzhev ve diğerleri/Bulgaristan*, 2022, § 395; *Škoberne/Slovenya*, 2024, § 137).
- Mahkeme, telekomünikasyon hizmetlerinin tüm kullanıcılarına yönelik sistematik bir izleme tedbirinden (veri saklama) kaynaklanan, özel hayata saygı hakkına ilişkin ihlalin niteliği ve ciddiyetini göz önünde bulundurarak, adil dengenin ve bilhassa gereken güvencelerin değerlendirilmesi çerçevesinde daha sıkı bir denetim uygulamalıdır (*Škoberne/Slovenya*, 2024, §§ 132-136).
- Yabancı istihbarat servislerinden bilgi alınması bağlamında, gerekli güvencelerin, söz konusu sürecin iki aşamasından her biri, yani ilk bilgi talebi ve dinleme tutanaklarının fiilen alınması için iç hukukta tanımlanması gerekmektedir:
 - İlk aşama (ilk talep) ile ilgili olarak, Devletler, Sözleşmeci olmayan Devletlerde dinlenen iletişimlere talep ederek, Sözleşme’ye dayanan yükümlülüklerinden kaçınmamalıdır. Dolayısıyla, bu türden taleplerin, iç hukukta bir dayanağının bulunması, ilgili kişi için erişilebilir olması ve etkilerine ilişkin olarak öngörülebilir olması gerekmektedir. Ayrıca, bu türden taleplerin hangi durumlarda ve hangi koşullarda dile getirilebileceğini belirten ve iç hukuktan ve/veya Devletlerin Sözleşme’ye dayanan yükümlülüklerinden kaçınılması amacıyla bu yetkinin kullanılmasına karşı etkin güvenceler sunan, açık ve belirli normlar mevcut olmalıdır (*Big Brother Watch ve diğerleri/Birleşik Krallık* [BD], 2021, § 497).
 - İkinci aşamaya (dinleme tutanaklarının alınması) ilişkin olarak, muhatap Devletin, bunların incelenmesi, kullanılması, saklanması, üçüncü kişilere iletilmesi, silinmesi ve imha edilmesi için yeterli güvenceleri düzenlemesi gerekmektedir. Muhatap Devletin alınan unsurların bir dinlemenin ürünü olup olmadığını gerçekte her zaman bilememesine rağmen, bu kurallar, yabancı istihbarat servislerinden gelen ve bir dinlemenin ürünü *olabilecek* tüm unsurlar için uygulanmaktadır (*Big Brother Watch ve diğerleri/Birleşik Krallık* [BD], 2021, § 498).
 - Son olarak, istihbarat servislerinin, Sözleşmeci olmayan Devletlerden, bir dinleme gerçekleştirmelerini veya dinleme tutanaklarını kendilerine iletmelerini talep etmelerine imkân veren her türlü rejim, bağımsız bir denetime tabi tutulmalı ve aynı zamanda *sonradan (a posteriori)* bağımsız bir inceleme olanağını öngörmelidir (*Big Brother Watch ve diğerleri/Birleşik Krallık* [BD], 2021, § 499).

İzleme Tedbirleri Yoluyla Toplanan Delillerin Kullanılması

- (Yasaya aykırı olarak toplanan) delillerin yönetimi³, delillerin gizli tedbirler yoluyla toplanması halinde özellikle önem arz etmektedir.
- Sözleşme'nin 6. maddesi, bu haliyle delillerin kabul edilebilirliğini düzenlememektedir, zira bu konu öncelikle iç hukukun kapsamına girmektedir (*Schenk/İsviçre*, 1988, §§ 45-46; *Moreira Ferreira/Portekiz (no. 2)* [BD], 2017, § 83).
- Mahkemenin, ilke olarak, belirli türdeki delil unsurlarının, örnek olarak, iç hukuk bakımından yasaya aykırı olarak elde edilen unsurların kabul edilebilirliği hakkında karar vermesi gerekmemektedir. Mahkeme, delil unsurlarının toplanma şekli de dâhil olmak üzere, yargılamanın bir bütün olarak adil olup olmadığını incelemelidir (*Bykov/Rusya* [BD], 2009, § 89; ayrıca bk. *Gäfgen/Almanya* [BD], 2010, §§ 166-167; *El Haski/Belçika*, 2012, § 85; *Škoberne/Slovenya*, 2024, § 146).
- Delillerin 8. maddeyi ihlal edecek bir şekilde elde edilmesi halinde, Mahkeme, yargılamanın tamamının adilliğini ele almakta ve bilhassa ulusal mahkemelerin yalnızca ihtilaf konusu delillere dayanıp dayanmadıklarını incelemektedir (*Vukota-Bojić/İsviçre*, 2016, § 99; *Hambardzumyan/Ermenistan*, 2019, § 79).
- Yargılamanın bir bütün olarak adil olduğunun tespit edilmesi için ve özellikle başvuranın delillerin doğruluğuna itiraz etme ve bunların kullanılmasına karşı çıkma imkânına sahip olup olmadığının belirlenmesi amacıyla, savunma haklarına yönelik bir inceleme gerekli olmaktadır. Özellikle delillerin toplandığı koşulların, bunların güvenilirliği veya doğruluğu konusunda şüphelere yol açması durumunda, delillerin niteliği de göz önünde bulundurulmalıdır. Ayrıca, delillerin yasaya uygun olarak toplanması bağlamındaki bireysel menfaatin önemine nazaran, söz konusu suçun kovuşturulması bağlamındaki kamu yararının önemi de dikkate alınabilmektedir (*Hambardzumyan/Ermenistan*, 2019, §§ 75-76).
- Çekişmeli ceza yargılaması hakkı hem iddia makamı hem de savunma makamı için, diğer tarafın sunduğu gözlemler veya delil unsurları (örnek olarak, bir izleme videosu) hakkında bilgi edinme ve bunlara ilişkin yorum yapma olanağını kapsamaktadır (*Murtazaliyeva/Rusya*, [BD], 2018, §§ 90-95).

Sözleşme'nin 10. Maddesi Kapsamında Toplu Dinleme Rejimlerinde Gizli Gazetecilik Unsurlarının Korunması

- Toplu dinleme rejiminin uygulanması, diğerlerinin yanı sıra, 10. madde kapsamında gizli gazetecilik unsurlarının korunması için temel güvenceleri gerektirmektedir. Mahkeme, örnek olarak, bir gazeteciyle bağlantılı güçlü bir seçicinin kasıtlı olarak kullanılması yoluyla veya seçiciler nedeniyle bu türden unsurların inceleme için seçilme olasılığının çok yüksek olması halinde, bu türden bilgilere *kasıtlı* erişim ile bu türden unsurların toplu bir dinlemenin “ağlarına” tesadüfen yakalanması yoluyla *tesadüfi* erişim arasında bir ayırım yapmaktadır (*Big Brother Watch ve diğerleri/Birleşik Krallık* [BD], 2021, §§ 447-450).
- Mahkeme, seçicilerin kasıtlı kullanımının (kasıtlı erişim) çok sayıda gizli gazetecilik unsurunun toplanmasına yol açabileceği ve söz konusu tedbirin bir kaynağın kimliğinin ifşa edilmesine ilişkin bir karara kıyasla, kaynakların korunmasına daha fazla zarar verebileceği kanısına varmaktadır. Bu nedenle, benzer durumlarda, istihbarat servisleri tarafından kullanılan seçicilere veya arama terimlerine, bu tedbirin “kamu yararına ilişkin ağır basan bir gereklilikle haklı gösterilip gösterilmediğini” ve özellikle, daha az müdahaleci bir tedbirin bu türden bir gerekliliği karşılamak için yeterli olup olamayacağını belirleme yetkisine sahip olan bir hâkim veya başka bir bağımsız ve tarafsız karar verme organı tarafından izin verilmesi gerekmektedir (*Big Brother Watch ve Birleşik Krallık/Birleşik Krallık* [BD], 2021, § 448).
- Tesadüfi erişim durumuna ilişkin olarak Mahkeme, bu türdeki izleme tedbirinin doğrudan kişilerle ilgili olmasa bile, yakın tarihli teknolojik gelişmeler nedeniyle çok geniş bir kapsama sahip olabileceği kanaatine varmaktadır. Gazetecilik iletişimlerinin veya bunlara ilişkin iletişim verilerinin bir analist

³ Bu konuda, (yasaya aykırı olarak toplanan) delillerin yönetimine ilişkin ana temaya bakınız.

tarafından incelenmesinin bir kaynağın tespit edilmesini sağlayabilmesi nedeniyle, iç hukuk zorunlu olarak, bu gizli unsurların saklanması, incelenmesi, kullanılması, üçüncü kişilere iletilmesi ve imhası konusunda sağlam güvenceler içermelidir. Ayrıca, gazetecilik iletişimlerinin veya bunlarla ilişkili iletişim verilerinin gizli gazetecilik unsurlarını içerdiğinin anlaşılması halinde, bunların saklanma süresinin uzatılması ve bir analist tarafından incelenmesinin sürdürülmesi yalnızca, bu tedbirlerin “kamu yararı bağlamında ağır basan bir gereklilikle haklı gösterilip gösterilmediğini” belirleme yetkisine sahip olan bir hâkim veya başka bir bağımsız ve tarafsız karar organı tarafından izin verilmesi koşuluyla mümkün olmalıdır (*Big Brother Watch ve diğerleri/Birleşik Krallık* [BD], 2021, § 450).

- Son olarak, toplu dinleme rejiminin 8. maddeye uygunluğuna ilişkin olarak Mahkeme tarafından belirlenen güvenceler, Mahkemenin 10. madde kapsamındaki bir başvuruya yönelik incelemesi bağlamında da rol oynamaktadır (*Big Brother Watch ve diğerleri/Birleşik Krallık* [BD], 2021, § 458).

Sözleşme’nin 13. Maddesi Kapsamında Etkili Başvuru Hakkı

- Tedbirlerin gizli niteliği, ilgilinin, özellikle izlemenin uzun sürmesi durumunda, bir hukuk yolunu kullanmasını zorlaştırmakta, hatta imkânsız hale getirmektedir. 13. maddeye göre “etkili bir başvuru”, herhangi bir izleme sistemine ilişkin sınırlı kapsamı dikkate alındığında, mümkün olduğunca etkili bir hukuk yolu olarak anlaşılmalıdır (*Klass ve diğerleri/Almanya*, 1978, §§ 68-69).
- Objektif bir denetim mekanizması, tedbirler gizli kaldığı sürece yeterli olabilmektedir. Tedbirlerin açıklanması durumunda, hukuk yolları makul bir süre içinde kişiye sunulmalıdır (*Rotaru/Romanya* [BD], 2000, § 69).
- Yetkili makamların, sınırlayıcı tedbirlerin kabul edilmesi ve uygulanmasına mahkemeler önünde itiraz edilememesi halinde bile, yazışmaları denetlemelerine ve telefon konuşmalarını kaydetmelerine imkân veren, izleme konusundaki mevzuat, diğer bazı hukuk yollarının izlendiğini düşünen herkese sunulması durumunda, 13. maddenin gerekliliklerini karşılayabilmektedir. *Klass ve diğerleri/Almanya*, 1978, §§ 65-72 davasında, yetkili makamın, izleme tedbirlerinin kaldırılmasından itibaren, ilgili kişiye, kendisine çeşitli yargısal yolların sunulduğunu bildirmesi gerekmektedir.
- Bilgilerin saklanması ve başvuranlara kendileri hakkında hangi bilgilerin saklandığının koşulsuz olarak açıklanmasının reddedilmesi, 13. madde uyarınca “savunulabilir bir şikâyet” teşkil edebilmektedir (*Segerstedt-Wiberg ve diğerleri/İsveç*, 2006, §§ 116-122). Kişilerin özel hayatına ilişkin verilerin arşivlenmesine itiraz edilmesine imkân veren bir hukuk yolunun bulunmaması nedeniyle Mahkeme, 8. maddeyle bağlantılı olarak 13. maddenin ihlal edildiği sonucuna varmıştır (*Rotaru/Romanya* [BD], 2000, §§ 68-73 ve *Segerstedt-Wiberg ve diğerleri/İsveç*, 2006, §§ 116-122).

Sözleşme’nin 35. Maddesi Kapsamında Tüketilmesi Gereken İç Hukuk Yollarının Etkililiği

- 35. madde uyarınca, bir başvuranın, iddia ettiği ihlallerin telafi edilmesini sağlayabilmesi için genel olarak mevcut ve yeterli hukuk yollarından yararlanması gerekmektedir. Yeterli ve etkili olmayan hukuk yollarının kullanılmasını gerektiren herhangi bir unsur bulunmamaktadır (*Akdivar ve diğerleri/Türkiye*, 1996, §§ 66-67).
- Ulusal ceza mahkemelerinin ceza yargılaması bağlamında delillerin alınmasının adilliliğini inceleme imkânına sahip olmalarına rağmen, başvuranların özel hayatına ve yazışmasına saygı hakkına yönelik müdahalenin “kanun ile öngörülmediğini” ve “demokratik bir toplumda gerekli” olmadığını iddia eden ve Sözleşme’ye dayanan başvuruyu esas yönünden inceleyememeleri halinde, ceza yargılaması kapsamında gizli izleme hususunun ileri sürülmesi, ilke olarak, 8. madde kapsamındaki bir başvuruyla bağlantılı olarak etkili bir hukuk yolu olarak kabul edilemez; böylelikle, söz konusu mahkemelerin başvuruyla bağlantılı olarak uygun bir telafi sunmaları daha az mümkün olmuştur (*Zubkov vd./Rusya*, 2017, § 88; *Akhlyustin/Rusya*, 2017, § 24; *Hambardzumyan/Ermenistan*, 2019, § 44).

Genel İlkelerin Özeti

- *Roman Zakharov/Rusya* [BD], 2015, §§ 227-234;
- *Centrum för rättvisa/İsveç* [BD], 2021, §§ 166-167, 239-278;
- *Big Brother Watch ve diğerleri/Birleşik Krallık* [BD], 2021, §§ 325-364, 448-450, 497-499.

BAŞLICA İÇTİHAT ATIFLARI

İlke Kararları:

- *Klass ve diğerleri/Almanya*, 6 Eylül 1978, A serisi no. 28 (6, 8 ve 13. maddeler: ihlal yok);
- *Weber ve Saravia/Almanya*, (k.k.), no. 54934/00, AİHM 2006-XI (8, 10 ve 13. maddeler kapsamında kabul edilemezlik: açıkça dayanaktan yoksunluk);
- *Kennedy/Birleşik Krallık*, no. 26839/05, 18 Mayıs 2010 (8, 6 ve 13. maddeler: ihlal yok);
- *Roman Zakharov/Rusya* [BD], no. 47143/06, AİHM 2015 (8. madde: ihlal);
- *Szabó ve Vissy/Macaristan*, no. 37138/14, 12 Ocak 2016 (8. madde: ihlal);
- *Centrum för rättsvisa/İsveç* [BD], no. 35252/08, 25 Mayıs 2021 (8. madde: ihlal);
- *Big Brother Watch ve diğerleri/Birleşik Krallık* [BD], no. 58170/13 ve diğer 2 başvuru, 25 Mayıs 2021 (8 ve 10. maddeler: ihlal; 8 ve 10. maddeler: ihlal yok).

8. Madde Kapsamındaki Davalar:

- *Amann/İsviçre* [BD], no. 27798/95, AİHM 2000-II (8. madde: ihlal);
- *Allan/Birleşik Krallık*, no. 48539/99, AİHM 2002-IX (8. madde: ihlal);
- *Wisse/Fransa*, no. 71611/01, 20 Aralık 2005 (8. madde: ihlal);
- *Heglas/Çek Cumhuriyeti*, no. 5935/02, 1 Mart 2007 (8. madde: ihlal);
- *Copland/Birleşik Krallık*, no. 62617/00, AİHM 2007-I (8. madde: ihlal);
- *S. ve Marper/Birleşik Krallık* [BD], no. 30562/04 ve 30566/04, AİHM 2008 (8. madde: ihlal);
- *Uzun/Almanya*, no. 35623/05, AİHM 2010 (özetler) (8. madde: ihlal yok);
- *Sérvulo & Associados – Sociedade de Advogados, RL ve diğerleri/Portekiz*, no. 27013/10, 3 Eylül 2015 (8. madde: ihlal yok);
- *Bărbulescu/Romanya* [BD], no. 61496/08, 5 Eylül 2017 (özetler) (8. madde: ihlal);
- *Gorlov ve diğerleri/Rusya*, no. 27057/06 ve diğer 2 başvuru, 2 Temmuz 2019 (8. madde: ihlal);
- *López Ribalda ve diğerleri/İspanya* [BD], no. 1874/13 ve 8567/13, 17 Ekim 2019 (8. madde: ihlal yok);
- *Ekimdzhiyev ve diğerleri/Bulgaristan* no. 70078/12, 11 Ocak 2022 (8. madde: ihlal);
- *Škoberne/Slovenya*, no. 19920/20, 15 Şubat 2024 (8. madde: ihlal);
- *Pietrzak ve Bychawska-Siniarska ve diğerleri/Polonya*, no. 72038/17 ve 25237/18, 28 Mayıs 2024 (8. madde: ihlal).

6. Madde Kapsamındaki Davalar:

- *Schenk/İsviçre*, 12 Temmuz 1988, A serisi no. 140 (6. madde: ihlal yok);
- *Bykov/Rusya* [BD], no. 4378/02, 10 Mart 2009 (6. madde: ihlal yok);
- *Gäfgen/Almanya* [BD], no. 22978/05, AİHM 2010 (6. madde: ihlal yok);
- *El Haski/Belçika*, no. 649/08, 25 Eylül 2012 (6. madde: ihlal);
- *Vukota-Bojić/İsviçre*, no. 61838/10, 18 Ekim 2016 (6. madde: ihlal yok);
- *Moreira Ferreira/Portekiz (no. 2)* [BD], no. 19867/12, 11 Temmuz 2017 (6. madde: ihlal yok);
- *Murtazaliyeva/Rusya* [BD], no. 36658/05, 18 Aralık 2018 (6. madde: ihlal yok);
- *Hambardzumyan/Ermenistan*, no. 43478/11, 5 Aralık 2019 (6. madde: ihlal yok);
- *Škoberne/Slovenya*, no. 19920/20, 15 Şubat 2024 (6. madde: ihlal).

13. Madde Kapsamındaki Davalar:

- [Rotaru/Romanya](#) [BD], no. 28341/95, AİHM 2000-V (13. madde: ihlal);
- [Segerstedt-Wiberg ve diğerleri/İsveç](#), no. 62332/00, AİHM 2006-VII (13. madde: ihlal);
- [Akhlyustin/Rusya](#), no. 21200/05, 7 Kasım 2017 (iç hukuk yollarının tüketilmemesine ilişkin ilk itirazın reddedilmesi).

35. Madde Kapsamındaki Davalar:

- [Akdivar ve diğerleri/Türkiye](#), 16 Eylül 1996, Karar ve Hükümlerin Derlemesi 1996-IV (kabul edilebilirlik);
- [Zubkov ve diğerleri/Rusya](#), no. 29431/05 ve diğer 2 başvuru, 7 Kasım 2017 (kabul edilebilirlik)
- [Akhlyustin/Rusya](#), no. 21200/05, 7 Kasım 2017 (kabul edilebilirlik);
- [Hambardzumyan/Ermenistan](#), no. 43478/11, 5 Aralık 2019 (kabul edilebilirlik).